

Grażyna SCHNEIDER-SKALSKA*, Wojciech SUMLET**

PIĘKNO ŚRODOWISKA MIESZKANIOWEGO – PREFERENCJE, ZALEŻNOŚCI, NARZĘDZIA

W triadzie Witruwiusza znajdujemy określenie *venustas* (piękno) będące jedną z trzech podstawowych cech architektury. Obcowanie z pięknem należy do istotnych potrzeb psychicznych człowieka, a architektura towarzyszy mu nieustannie. Liczne badania pokazują świadome lub podświadome reakcje estetyczne użytkowników architektury. Środowisko mieszkaniowe jest obszarem, którego architektura, układ urbanistyczny i jakość estetyczna mają wpływ na jakość życia i zdrowie człowieka. W tym środowisku jednostka ludzka kształtuje się, mieszka, wypoczywa, a coraz częściej pracuje. W artykule określono elementy strukturalne stałe i zmienne, wpływające na jakość estetyczną środowiska mieszkaniowego i jakość życia. Szczególną uwagę poświęcono tzw. skali ludzkiej i elementom przyrodniczym. Wskazano szczegółowe cechy, jakie powinno mieć środowisko mieszkaniowe, z punktu widzenia estetyki i zdrowia mieszkańców. W publikacji wykorzystano treści zawarte w książce *Zrównoważone środowisko mieszkaniowe. Społeczne, oszczędne, piękne* Grażyny Schneider-Skalskiej i pracy doktorskiej *Skala ludzka wnętrza urbanistycznego w wielorodzinnych osiedlach mieszkaniowych* Wojciecha Sumleta.

Słowa kluczowe: piękno, ludzka skala, elementy przyrodnicze, znaki szczególne

1. WPROWADZENIE

1.1. Rozumienie architektury

Architektura mieszkaniowa to szczególny rodzaj architektury, kojarzący się zazwyczaj z podstawowymi potrzebami człowieka – potrzebą schronienia, bezpieczeń-

* Politechnika Krakowska, Wydział Architektury, Katedra Kształtowania Środowiska Mieszkaniowego. ORCID: 0000-0002-5539-2326.

** Politechnika Krakowska, Wydział Architektury, Katedra Kształtowania Środowiska Mieszkaniowego. ORCID: 0000-0001-7776-2765.

stwa, stałości, kontaktu z najbliższymi. Budynek mieszkalny przeważają w otaczającej nas przestrzeni. Mimo że stanowi ona tło dla spektakularnych obiektów, jej ilość i specyficzny charakter wymagają spojrzenia na nią również z punktu widzenia estetyki. Celem przedstawionych badań było wyartykułowanie tych elementów, które są decydujące dla wyrazu estetycznego architektury mieszkaniowej.

Architektura ma wiele definicji. Le Corbusier napisał, że jest to świadoma gra brył w świetle, co może sugerować, że jej istotnym zadaniem jest osiągnięcie wrażenia estetycznego w przestrzeni [2012]. Witruwiusz określał architekturę za pomocą trzech składników – *firmitas, utilitas, venustas* [1956]. W *Słowniku języka polskiego*, wydanym przez Państwowe Wydawnictwo Naukowe, czytamy, że architektura to sztuka kształtowania przestrzeni, wyrażająca się w projektowaniu, wznoszeniu i artystycznym kształtowaniu wszelkiego rodzaju budowli. Z pojęciem sztuki, a także z oceną architektury czy przestrzeni nierozdzielnie łączą się przymiotniki piękna i piękne [Tatarkiewicz 2000].

Poszukując odpowiedzi na pytanie, jak współczesny Polak rozumie architekturę, firma IPSOS na zlecenie Narodowego Centrum Kultury przeprowadziła w Polsce, w 2017 r., badanie zatytułowane *W dialogu z otoczeniem? Społeczne postrzeganie przestrzeni publicznej i architektury w Polsce* [NCK / IPSOS 2017].

W odpowiedzi na pytanie „Z czym kojarzy ci się architektura?” 65% respondentów wybrało następujące możliwości: z budynkami, budownictwem, stylami budownictwa; 34% z projektowaniem i kształtowaniem przestrzeni, krajobrazem, otoczeniem; tylko 17% z kulturą, sztuką, dziedzictwem, zabytkami, estetyką, ładem, pięknem; 9% wybrało możliwość „inne”, a 5% odpowiedziało – „nic / nie wiem”.

Problemem podstawowym, na który wskazują autorzy raportu, wydaje się to, że respondenci w małym stopniu zauważają ponadużyteczne znaczenie architektury i zazwyczaj utożsamiają ją z budownictwem. Nie widzą pierwiastka sztuki, piękna, który jest niezbędny przy jej tworzeniu i przestrzeni otaczającej człowieka. Jednocześnie odpowiedzi na kolejne pytanie pokazują, że piękno otoczenia jest dla użytkowników przestrzeni ważne.

Na pytanie „Czy zgadza się Pan/Pani z następującymi stwierdzeniami (opiniami)?” pojawiły się takie odpowiedzi:

- „Ładna zabudowa i otoczenie sprawiają, że ludzie lepiej się czują” – odpowiedzi „tak” udzieliło 85% pytanych;
- „Lepiej się pracuje, jeśli miejsce pracy ładnie wygląda” – „tak” odpowiedziało 84%;
- „Jest dla mnie ważne, wśród jakich budynków albo w jakim otoczeniu mieszkam” – odpowiedzi „tak” zaznaczyło 82%;
- „Sposób zaplanowania i urządzenia przestrzeni publicznej wpływa na jakość życia społeczności lokalnej” – „tak” odpowiedziało 83%;
- „Zieleń miejska jest koniecznym elementem przestrzeni publicznej” – 86% odpowiedzi pozytywnych.

Wydaje się więc, że potrzeba piękna i jego dostrzeżenie w otoczeniu nie są całkiem obce użytkownikom przestrzeni w Polsce.

1.2. Piękno w środowisku mieszkaniowym – preferencje

Henryk Kiereś w tekście *U źródeł tożsamości kultury europejskiej* przytacza dwa ujęcia piękna według św. Tomasza z Akwinu i pisze: „I tak, według pierwszego, piękne jest to, co wzbudza upodobanie – *pulchrum est quod visum placet*, bądź to, czego samo ujęcie się podoba – *cuius ipsa apprehensio placet*”, a według drugiego „piękno wymaga spełnienia trzech warunków: pierwszym z nich jest pełnia, czyli doskonałość rzeczy, to bowiem, co posiada braki, jest brzydkie; drugi warunek to właściwa proporcja, czyli harmonia; trzecim zaś warunkiem jest blask” [Kiereś 1994: 201-218]. Można jeszcze dodać definicję piękna sformułowaną przez Edwarda Abramowskiego, który uważał, że dzieło jest piękne pod warunkiem, że to piękno staje się rzeczywistością psychiczną jego odbiorcy [Banasiak 2010]. Powyższe opinie należy uzupełnić stwierdzeniem Nikołaja G. Czernyszewskiego: „Piękno to życie” [za: Kopalinski 1991: 872] i wypowiedzią Claude’a Lévi-Straussa: „To może nie być ani piękne, ani brzydkie, może odnosić się do innego układu. Nie wszystko da się zdefiniować przez odniesienie do piękna lub brzydoty. Coś może się odnosić do takiego typu piękna, które nie należy dokładnie do kategorii piękna estetycznego” [za: Charbonnier 1968/2000: 131]. Ostatnie przytoczone opinie korespondują ze znanym napisem: „Masz tu nie tylko mieszkać, ale czuć się dobrze”, umieszczonym w szwedzkim osiedlu Kirsta niedaleko Sztokholmu, który wskazuje na specyfikę oceny piękna miejsca zamieszkania. Oceniając środowisko mieszkaniowe czy zespół mieszkaniowy, mówimy raczej: „Jak tu miło” lub „Jak tu pięknie”, a nie: „Jakie to piękne”. Wyrażamy pogląd lub określamy naszą reakcję estetyczną na zespół wielu cech charakteryzujących jakieś miejsce.

Według Jacka L. Nasara reakcja estetyczna zasadza się na trzech komponentach: na odczuwaniu przyjemności (*pleasantness*), ekscytacji (*excitement*) i spokoju (*calmness*). W przypadku środowiska mieszkaniowego istotne wydają się spokój i przyjemność. Ekscytacji oczekuje się raczej w przestrzeniach publicznych i miejscach czasowego pobytu. Zwiększając złożoność lub nietypowość formalną środowiska, zmniejszamy preferencję wyboru miejsca jako odpowiedniego do mieszkania, podczas gdy zwiększenie porządku zmniejsza podekscytowanie, ale sprzyja wyborowi. Nasar wyróżnia formalną estetykę i estetyką symboliczną. W obszarze estetyki formalnej pozostają według niego: kształt, proporcje, rytm, skala, złożoność, kolor, światło, cień, porządek, hierarchia, relacje przestrzenne, dysharmonia, zaskoczenie i nowość [1994].

Ważnym elementem estetyki otoczenia jest obecność przyrody. Woda i roślinność kształtujące wartości wizualne wywołują pozytywne reakcje natychmiastowe poprzedzające proces poznawczy. Widok z okna na piękną kompozycję zieloną wpływa na ocenę estetyki środowiska mieszkaniowego w większym stopniu niż jakość architektury [Schneider-Skalska 2004]. Potwierdza te opinie Amos Rapaport w fundamentalnym dla tematu przeglądzie badań i doświadczeń prowadzonych niezależnie w różnych krajach [1977]. Cytowani przez niego badacze stwierdzili, że badani mieszkańcy

wśród fizycznych czynników natury ogólniejszej wpływających na jakość środowiska mieszkaniowego wymieniał harmonię z naturą (Peterson, Lowenthal) oraz charakter przestrzeni i atmosferę małego miasteczka (Wiggins). Istotne okazały się: ukształtowanie terenu, zróżnicowanie topograficzne i ogólnie krajobraz (Young i Wilmott, Troy), ilość i rodzaj zieleni, drzewa i cień, jaki one dają, dostęp do parku (Wiggins, Marans i Rodgers, Wilson, Appleyard i Lintell, Lynch i Rivkin), a także dostęp do wody i widok na wodę (Jonassen, Toon, Young i Wilmott). Powyższe badania potwierdzają publikacje z ostatnich lat [Miró, Hall, Rae, O'Brien 2018; Georgiou et al. 2021; Manteghi, Bin Limit, Remaz 2015; Gascon et al. 2017].

Na podstawie powyższych badań i opinii można stwierdzić, że kształtując pożądane przez użytkowników środowisko mieszkaniowe, trzeba brać pod uwagę takie cechy, jak: harmonia, klimat estetyczny, dobre proporcje, rodzaj zainwestowania i obecność elementów natury, zadbanie i swojskość.

Analizując ten szczególny obszar, należy jednak podkreślić, że i on, chociaż wolniej niż inne przestrzenie, poddaje się zmianom, jakie wynikają ze wzrostu różnorodności, mobilności, mieszania kultur, przyspieszonego stylu życia. Zmiany zachodzące w sztukach wizualnych, też w architekturze, odejście od reguł, dowolność w uznawaniu dzieła za dzieło sztuki, ucieczka od używania określenia „piękne”, szukanie różnorodności i atrakcyjności powodują, że zmienia się również sposób oceny środowiska mieszkaniowego. Zaskoczenie i nowość znajdują akceptację, chociaż w odniesieniu do środowiska mieszkaniowego są oczekiwane w stopniu umiarkowanym, a nuda przestrzenna, brak bodźców estetycznych są źle odbierane przez mieszkańców. Wybierając więc spośród wielu wymienionych cech środowiska mieszkaniowego, ważnych dla mieszkańców, zdecydowano dla potrzeb tej wypowiedzi skupić się na zagadnieniu skali i roli elementów przyrodniczych. W obu przypadkach zwrócono uwagę na potrzebę istnienia elementów stałych, służących harmonii i swojskości, oraz zmiennych, wprowadzających urozmaicenie i pierwiastek zaskoczenia.

2. LUDZKA SKALA I ELEMENTY PRZYRODNICZE

2.1. Ludzka skala – zależności i narzędzia

W badaniach nad pożądaną skalą środowiska mieszkaniowego i zabudowy mieszkaniowej wykazano, że do istotnych elementów i cech środowiska mieszkaniowego, które wpływają na ocenę estetyczną, należy zachowanie ludzkiej skali. W pracy *Skala ludzka wewnątrz urbanistycznego w wielorodzinnych osiedlach mieszkaniowych* jej autor, Wojciech Sumlet, przytacza definicje skali ludzkiej, w tym Philippe Boudona, który napisał, że „skala to trafność wymiarów”, a rozszerzając pojęcie, mówił: „Skala wyraża relacje pomiędzy dwoma elementami, a natura tej relacji zależy od trafności doboru elementów” [Sumlet 2018: 44]. Opierając się na szerokiej analizie, badacz zawarł w niej autorską definicję skali ludzkiej, pisząc, że „jest na tyle ludzka, na ile

trafnie dopasowana jest do wymiarów”, a także, iż „przestrzeń ma skalę ludzką, jeśli jest ukształtowana tak, że odpowiada wymiarowi fizycznemu i psychicznemu człowieka w zakresie potrzeb adekwatnych do jej funkcji” [Sumlet 2018: 45].

Jako ważną dla odbioru skali wskazano czytelność przestrzeni, bezpośrednio związaną z fundamentalną dla człowieka potrzebą orientacji [Kantarek 2013; Tota 2015]. Można zatem przyjąć, że na potrzebę spokoju i przyjemności odpowie czytelność formy urbanistycznej polegająca na podziale struktury urbanistycznej na łatwe do odczytania jednostki składowe o określonych granicach i rozmiarach wewnątrz urbanistycznych, sąsiedzkich oraz powiązanie ich czytelnym systemem przestrzeni publicznych. Efekt wzmocni zastosowanie ludzkiej skali w wielkościach poszczególnych części oraz proporcjach przestrzeni i budynków. Obecność elementów przyrodniczych i zróżnicowanego detalu odpowie na potrzebę ekscytacji i przyjemności dzięki swobodzie form natury, zmiennym kolorom i zróżnicowanej formie detalu.

Przestrzeń sąsiedzka jest tą przestrzenią, której skala wpływa na ocenę i której wielkość ma znaczenie dla mieszkańca. Jest wnętrzem urbanistycznym ograniczonym przez budynki, z różnym stopniem zamknięcia. Skala wnętrza sąsiedzkiego utrzymana na poziomie pożądanym proporcji oferuje wnętrza kameralne, czyli raczej niewielkie, które cechuje prostota form, wyodrębnienie, przytulność, obecność zieleni i naturalnych materiałów [Krzaklewski 2010].

Wnętrze urbanistyczne pod kątem zaspokojenia potrzeb estetycznych powinno cechować się harmonią rozumianą w szczególności jako ograniczanie nieuzasadnionych kontrastów w wysokości zabudowy, a także wyważonymi proporcjami z zastrzeżeniem, że dla ogólnego odbioru wnętrza znaczenie mają przede wszystkim proporcje pomiędzy wielkościami budynków widocznymi w jednym polu widzenia. W tym kontekście istotna wydaje się kwerenda badań dokonanych w latach 60. i 70. w Wielkiej Brytanii, USA, Kanadzie oraz Danii, poczyniona przez Christophera Alexandra, na podstawie której wysuwa on wniosek, że zabudowa mieszkalna nie powinna przekraczać czterech kondygnacji. Zwraca uwagę na związki między zdrowiem psychicznym mieszkańców, stopniem socjalizacji dzieci i przestępczością, zestawiając wyniki zebrane wśród społeczności zamieszkującej wysokie i niskie budynki. Bardziej aktualne zestawienie badań w tym zakresie prezentuje Robert Gifford w artykule *The Consequences of Living in High-Rise Buildings*. Przedstawione tam konkluzje w zasadzie potwierdzają starsze o 50 lat ustalenia Alexandra [Sumlet 2018]. Badania Stanisława Krzaklewskiego dotyczące zagadnienia kameralności w osiedlach mieszkaniowych potwierdzają empirycznie, że najbardziej preferowana wysokość zabudowy mieszkaniowej to od dwóch do trzech, a w szczególnych przypadkach do czterech kondygnacji [2010]. Leon Krier postuluje natomiast, aby obudowa kwartałów miała od czterech do sześciu kondygnacji [2001].

Zagadnienie wysokości budynków mieszkalnych wiąże się nierozdzielnie z kwestią proporcji wewnątrz przez nie tworzonych. W zasadzie od czasów Leonego Battisty Albertiego panuje w tym względzie przekonanie o optymalnej proporcji $D/H = 3/1$. Władysław Korzeniowski wiąże przestrzeń o skali ludzkiej z bezpośrednim wymiarem

ciała człowieka [1989]. Przestrzeń taka to wnętrze o proporcjach D/H = 3/1 oraz o maksymalnej szerokości bezpośredniej w przedziale od 15 do 20 razy uśredniony wzrost człowieka (26-35 m dla wzrostu 1,75 m). Píše również, że „z reguły wzrost wysokości zabudowy mieszkaniowej powoduje powstanie układów przestrzennych odbiegających od tzw. skali człowieka, polegającej na zachowaniu bezwzględnych wymiarów i wzajemnych proporcji elementów określających przestrzeń otaczającą człowieka, w dostosowaniu do percepcji oka ludzkiego. Jest to zarówno potrzeba uwzględnienia wielkości kąta widzenia, jak też psychicznej potrzeby widzenia i oceny przedmiotów w przestrzeni otwartej, w odległej perspektywie, na tle nieba” [Sumlet 2018: 52]. Podobną zasadę znajdujemy w koncepcjach i realizacjach Ralpa Erskine’a z przełomu XX i XXI w., a także w publikacjach Richarda Rogersa [2000].

Potrzeba spójności, uporządkowania i czytelności w odniesieniu do układów urbanistycznych wpisuje się w szerszy kontekst potrzeby czytelności, orientacji i bezpieczeństwa, natomiast w odniesieniu do skali budynków jest składową potrzebą estetycznych. Postulat czytelności wymiarowej może znaleźć swoje odzwierciedlenie w konkretnych zaleceniach projektowych, takich jak postulat stosowania tzw. drabiny wymiarów, w tym stosowanie modułu o rozmiarze znanym człowiekowi i dzielenie masywnych brył na mniejsze fragmenty.

Nazwa	Reprezentacja architektoniczna	
	Korzystna:	Niekorzystna:
wertykalny stopień zamknięcia 		
horyzontalny stopień zamknięcia 		
dystanse proksymiczne 		
czytelność wymiarowa 		
wewnętrzne zróżnicowanie układów 		
proporcje 		

Rys. 1. Zestawienie cech składowych skali [Sumlet 2018]

Współcześnie pojmowanym modułem pomagającym w ocenie skali może być każdy obiekt czy też przedmiot, którego wielkość jest znana człowiekowi. Może to być cegła, deska albo blok kamienny. Tak rolę modułu opisują m.in. Hans Blumenfeld, Heath Licklider, Frank Orr czy Yoshinobu Ashihara. Licklider wskazuje, że należy rozpatrywać relacje metryczne na możliwie wielu poziomach. Czytelne sekwencje wielkości powinny być zatem tworzone w obrębie detali, fragmentów budynków, budynków jako całości i w konsekwencji w obszarze całych wnętrz. Ashihara rozbudowuje koncepcję drabiny wymiarów i proponuje tzw. ponadteksturę (*overtecture*), czyli postulat, aby drabiny wymiarów rozpatrywać zgodnie z różnymi sekwencjami odległości od projektowanych elewacji [Sumlet 2018]. Do tych zalecanych zabiegów należy zarówno podział pierzei budynków, jak i drobniejsze podziały w ramach elewacji.

Wspomniane wcześniej wyniki badań mówiące o tym, że osoby szukające miejsca do mieszkania będą preferować estetykę tzw. swojską i raczej wybiorą budynki niewyróżniające się z otoczenia, należy korygować w odniesieniu do zmian zachodzących w poglądach pomiędzy pokoleniami. Wzrasta oczekiwanie, że budynek mieszkalny będzie jednak wyróżniał się z otoczenia. W cytowanym już badaniu IPSOS wykonanym na zlecenie Narodowego Centrum Kultury umieszczono pytanie: „Które z przedstawionych elementów uznał(a)by Pan/Pani za ważne, a które za nieważne przy wyborze nowego mieszkania czy domu?”. Zostało ono zadane również w badaniach prowadzonych w 2005 i 2010 r. Niezmiennie wysoko w hierarchii znalazł się wygląd zewnętrzny budynku, który jako ważny wskazało w 2005 r. 84% respondentów, w 2010 r. – 94%, a w 2017 r. – 87%. Odmienność (wyróżnialność) budynku od innych w okolicy wskazało jako ważną w 2005 r. 36% respondentów, w 2010 r. – 49%, a w 2017 r. – 62%.

Wydaje się, że wzrost akceptacji dla wyróżniania się budynku z otoczenia może być wynikiem rozwijającego się w społecznościach młodszych roczników dążenia do podkreślania własnego indywidualizmu. Efekt nazwano efektem społeczeństwa spektaklu, stąd wydaje się konieczne szukanie elementów zmiennych, pozwalających na różnicowanie budynku, zespołu, przestrzeni.

Przy zastosowaniu stałych narzędzi kształtowania pięknego środowiska mieszkaniowego, takich jak skala ludzka czy czytelna powtarzalność podziałów urbanistycznych i elewacyjnych, funkcję różnicującą mogą pełnić elementy zmienne, do których zaliczyć należy detal architektoniczny i urbanistyczny. Mogą to być elementy wynikające z zasad projektowania zrównoważonego i często sięgające do lokalnej tradycji budowania, takie jak panele słoneczne, werandy, wywietrzniki czy chociażby znane od wieków okiennice. Nowe materiały i rozwiązania technologiczne pozwalają na tworzenie kompozycji elewacji budynku mieszkalnego opartej na grze przesłoniętych i odsłoniętych płaszczyzn oraz przestrzeni. Umożliwiają użycie koloru i niezwykłą różnorodność typów stosowanych przesłon: przesuwnych, uchylnych, składanych czy podnoszonych. Dają one ciekawe efekty: zmienność, różnorodność, zaskoczenie formalne na stałym tle trwałej struktury urbanistycznej.

Elementem zmiennym w przestrzeni jest też mała architektura. Obiektom budynków mieszkalnych towarzyszą urządzenia rekreacyjne, a także techniczne. Estetycz-

ne, często nietypowe wyposażenie przestrzeni społecznych stanowi wyznacznik identyfikujący i jednocześnie umożliwiający bezpośredni kontakt z pięknymi przedmiotami. Urodę środowiska mieszkaniowego współtworzą niejednokrotnie również samodzielne dzieła sztuki. W krajach, w których kultura otoczenia i estetyka są ważne, elementy rzeźbiarskie pojawiają się wszędzie, czasami wymuszane mądrą polityką inwestycyjną.

Narzędzia	Reprezentacja przestrzenna w realizacjach	
Podział struktury na czytelne jednostki z wnętrzami sąsiedzkimi w Kopenhadze i Warszawie		
Podział elewacji na mniejsze elementy składowe w budynkach mieszkaniowych w Madrycie i Amsterdamie		
Mała architektura i detal wpływające na odbiór skali otoczenia w Madrycie i Frankfurtcie		

Rys. 2. Przykłady stosowania narzędzi sprzyjających zachowaniu ludzkiej skali w zrealizowanych obszarach mieszkaniowych [oprac. własne autorki]

2.2. Elementy przyrodnicze – zależności i narzędzia

Woda, zielen i ukształtowanie terenu dające skojarzenia ze środowiskiem sprzyjającym przeżyciu wspomagają zdrowie psychiczne, w istotny sposób wpływając na odbiór skali otoczenia i na wrażenia estetyczne. Ich obecność w środowisku

mieszkaniowym zaczyna mieć decydujący wpływ na ocenę jakości, oddziałując w skali lokalnej na preferowanie określonych lokalizacji. Zaznacza się wyraźna konieczność nadania temu problemowi należnego miejsca w projektowaniu, realizacji i przede wszystkim w ocenie jakości środowiska mieszkaniowego, również pod względem stopnia jego zrównoważenia.

Narzędzia	Reprezentacja przestrzenna w realizacjach	
Natura w bezpośrednim sąsiedztwie zabudowy mieszkaniowej w Bo01 i na niemieckim osiedlu mieszkaniowym		
Widok z okna na naturę (zieleń i wodę) w Amsterdamie i Millennium Village		
Naturalne ukształtowanie terenu w zespole mieszkaniowym w Zurychu i zielone, pionowe struktury w MFO Park		

Rys. 3. Natura upiększająca środowisko mieszkaniowe [oprac. własne autorki]

Dzisiejsze reakcje na elementy przyrodnicze nadal wynikają z upodobań estetycznych mających podłoże w pierwotnych potrzebach. Przyroda z bogactwem form, zapachów i kolorów, zmiennością w świetle słońca i gwiazd, następstwem pór roku zaspokaja potrzebę jasnych kolorów, egzotyki, gigantyzmu, rytmu i różnorodności. Zadziwia trwałością, ale też odpowiada na potrzebę zmiennych efek-

tów estetycznych. W środowisku mieszkaniowym, w którym dominuje zabudowa wielorodzinna, ogród społeczny jest tym miejscem, w którym mieszkaniec może doświadczać piękna natury. Bezpośrednie sąsiedztwo przyrody wpływa na ocenę estetyki środowiska mieszkaniowego w większym stopniu niż jakość architektury.

Poza zielenią wysoką i niską mocno kojarzoną z estetyką środowiska mieszkaniowego zauważalny jest wzrost znaczenia wody i ukształtowania terenu. Cel estetyczny wprowadzania założeń wodnych polega na zapewnieniu psychicznego i fizycznego komfortu życia mieszkańców przez stworzenie środowiska odpowiadającego ich oczekiwaniom. Ostateczny efekt zależy od przyjętej formy zbiornika lub ciek, ukształtowania brzegu, odbieranych dźwięków i bogactwa zieleni wodnej. Estetyczna rola wód otwartych jest szczególnie mocno zakodowana w świadomości ludzkiej. Wrażenia, wspomnienia czy oceny dotyczące poszczególnych miejsc wiążą się z zapamiętaniem miejsc, jakie wywołała obecność jezior, rzek, wodospadów czy wodotrysków. Element płaszczyzny wody, ukształtowanie koryta rzeki czy otoczenie zbiornika wodnego dają ogromną gamę możliwości plastycznych, pozwalając na zwielokrotnienie doznań psychicznych. Cieki płynące dzięki swojej zmienności stwarzają indywidualne wnętrza. Tworząc naturalną przerwę w zabudowie, dają możliwości kreowania przestrzeni społecznych i publicznych, ekspozycji, kształtowania panoram i otwarć widokowych, umożliwiając mieszkańcom kontakt z naturą. Piękno struktury urbanistycznej dzięki założeniom wodnym to zarówno nieregularność, zmienność i miękkość przełamujące sztywny porządek urbanistyczny, jak i odbicia w wodzie, widoki na wodę, jej szum i zmienność kolorów. Założenia wodne i skomponowane obszary zielone mogą też być stałymi elementami struktury urbanistycznej, jak w przypadku osiedla mieszkaniowego Millennium Village – symbolu przełomu XX i XXI w., a także w nowej dzielnicy Malmo – Bo01, która symbolizuje początek XXI w.

3. PODSUMOWANIE

Dokonany przegląd pokazuje, że możliwe jest takie kształtowanie środowiska mieszkaniowego, które będzie spełniało wszystkie podstawowe wymagania użytkowe, ale będzie też dostarczało wrażeń estetycznych i przeżyć duchowych. Można też, podsumowując, powtórzyć, jakie elementy wpływają przede wszystkim na ocenę estetyczną środowiska mieszkaniowego. Należą do nich:

- ludzka skala na wielu poziomach, w tym czytelny podział struktury i proporcje jednostki strukturalnej oraz podział strukturalny elewacji, jako elementy stałe i detal, jako element zmienny,
- obecność elementów przyrodniczych – woda, zieleń i ukształtowanie terenu dające skojarzenia ze środowiskiem sprzyjającym przeżyciu, a tym samym będące emanacją stałych potrzeb, równocześnie dostarczając wrażeń zmienności form, kolorów i dźwięków.

Wydaje się więc, że największą trudność w kształtowaniu środowiska mieszkaniowego, które można byłoby nazwać pięknym, jest uchwycenie właściwych proporcji pomiędzy budynkami i przestrzeniami, budynkiem i człowiekiem, terenem zabudowanym i obszarem przyrody, tym, co znane, i tym, co nowe, tym, co uspokaja, i tym, co pobudza, między tradycją i eksperymentem wynikającym z pojawiania się nowych materiałów i rozwiązań technologicznych. Piękna środowiska mieszkaniowego i architektury mieszkaniowej należy zatem szukać w wykorzystaniu zasad projektowania zrównoważonego dla podkreślenia tożsamości miejsca, zwiększenia różnorodności, przy jednoczesnym kontynuowaniu istniejącej tradycji.

Znaczenie jakości środowiska mieszkaniowego w życiu człowieka jest na tyle duże, że niezbędne jest kształtowanie środowiska mieszkaniowego, o którym człowiek powie: „Jak tu pięknie”. Potrzebę takiego tworzenia wyraża jeden z bardziej znanych orędowników projektowania zrównoważonego – Thomas Herzog. Zapytany, czym jest dla niego projektowanie zrównoważone, odpowiedział: „Sukces w projektowaniu zrównoważonym zależy od wartości użytkowych, które można podsumować i określić jako zrównoważone. Ale piękno jest tak samo ważne jak użyteczność. Tylko piękne budynki wzbogacają nasze środowisko i powinny być chronione. Przykładowo, wprowadzanie technologii dla użycia energii odnawialnej stwarza szansę na wytworzenie nowych form architektonicznego wyrazu, które są blisko powiązane z lokalnymi warunkami, takimi jak mikroklimat, topografia, naturalne zasoby i dziedzictwo kulturowe danego regionu” [Edwards 2001].

LITERATURA

- Alexander Ch., 2008, *Język wzorców – miasta, budynki, konstrukcja*, GWP, Gdańsk.
- Ashihara Y., 1981, *Exterior Design in Architecture*, Van Nostrand Reinhold Company, New York.
- Banasiak M., 2010, *Piękno jako wartość subiektywna i obiektywna*, <http://katedra.uksw.edu.pl/posiedzenia/17pos.htm> (dostęp: 4.01.2022).
- Charbonnier G., 1968, *Rozmowy z Claude Lévi-Straussem*, Czytelnik, Warszawa.
- Edwards B., 2001, *Green Architecture*, „Architectural Design”, vol. 71, no. 4.
- Gascon M., Zijlema W., Vert C., White M.P., Nieuwenhuijsen M.J., 2017, *Outdoor blue spaces, human health and well-being: A systematic review of quantitative studies*, „International Journal of Hygiene and Environmental Health”, vol. 220, no. 8, pp. 1207-1221.
- Georgiou M., Morison G., Smith N., Tiegies Z., Chastin S., 2021, *Mechanisms of Impact of Blue Spaces on Human Health: A Systematic Literature Review and Meta-Analysis*, „International Journal of Environmental Research and Public Health”, vol. 18 (5), 2486, <https://www.mdpi.com/1660-4601/18/5/2486>, open access.
- Gilgord R., Hine D.W., Muller-Clemln W., Shaw K.T., 2002, *Why Architects and Laypersons Judge Buildings Differently: Cognitive Properties and Physical Bases*, „Journal of Architectural and Planning Research”, vol. 19, no. 2, pp. 131-148.
- Kantarek A., 2013, *O orientacji w przestrzeni miasta*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków.

- Kiereś H., 1994, *Klasyczna teoria sztuki*, w: *U źródeł tożsamości kultury europejskiej*, red. T. Rakowski, Lubelska Szkoła Filozofii Chrześcijańskiej, Lublin, s. 201-218.
- Kopaliński W., 1991, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.
- Korzeniowski W., 1989, *Poradnik projektanta budownictwa mieszkaniowego*, Arkady, Warszawa.
- Krier L., 2001, *Architektura – wybór czy przeznaczenie*, Arkady, Warszawa.
- Krzaklewski S., 2010, *Kameralność w wielorodzinnych zespołach mieszkaniowych*, praca doktorska niepublikowana, dostępna w Bibliotece Politechniki Krakowskiej.
- Le Corbusier, 2012, *W stronę architektury*, CA FUNDAMENTY, Warszawa.
- Licklider H., 1965, *Architectural scale*, The Architectural Press, London.
- Manteghi G., Bin Limit H., Remaz D., 2015, *Water bodies an urban microclimate: A review*, "Modern Applied Science", 9, pp. 1-12.
- Miró A., Hall J.E., Rae M., O'Brien C.D., 2018, *Links between ecological and human wealth in drainage ponds in a fast-expanding city, and proposals for design and management*, "Landscape and Urban Planning", 180, pp. 93-102.
- Nasar J.L., 1994, *Urban design aesthetics. The evaluative Qualities of building exteriors*, "Environment and Behaviour", 26 (3), pp. 377-401.
- NCK/IPROS, 2017, *W dialogu z otoczeniem? Społeczne postrzeganie przestrzeni publicznej i architektury w Polsce*, <https://www.nck.pl/badania/projekty-badawcze/964979281> (dostęp: 3.01.2022).
- Rapaport A., 1977, *Human Aspects of Urban Form. Towards a Man-Environment Approach to Urban Form and Design*, Pergamon Press, Oxford, New York, Toronto.
- Rogers R., 1999, *Towards an Urban Renaissance*, By The Urban Task Force, Routledge, London.
- Schneider-Skalska G., 2004, *Kształtowanie zdrowego środowiska mieszkaniowego. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków.
- Schneider-Skalska G., 2012, *Zrównoważone środowisko mieszkaniowe. Społeczne, oszczędne, piękne*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków.
- Sumlet W., 2018, *Skala ludzka wnętrza urbanistycznego w wielorodzinnych osiedla mieszkaniowych*, praca doktorska, dostępna w Bibliotece Politechniki Krakowskiej.
- Tatarkiewicz W., 2008, *Dzieje sześciu pojęć*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Tota P., 2015, *Miasto oswojone. Znaczenie kompozycji urbanistycznej dla orientacji w przestrzeni miasta*, "Housing Environment", vol. 14, pp. 180-189.
- Witruwiusz, 1956, *O architekturze ksiąg dziesięć*, PWN, Warszawa.

THE BEAUTY OF HOUSING ENVIRONMENT – PREFERENCES, RELATIONSHIPS, TOOLS

Summary

In Vitruvius' triad we find the term *venustas* – beauty, as one of the three basic features of architecture. The need for communing with beauty is one of the essential psychological needs of man, and architecture accompanies man constantly. Numerous studies show the conscious or subconscious aesthetic reactions of architecture users. The housing environment is an area whose architecture, urban layout and aesthetic quality have an impact on the

quality of life and human health. In this environment, the human being is formed, lives, rests, and more and more often works. The article defines the fixed and variable structural elements influencing the aesthetic quality of the housing environment and the quality of life. Particular attention was paid to the so-called human scale and natural elements. Detailed features that the housing environment should have from the point of view of aesthetics and health of the inhabitants were indicated. The publication uses the content of the book *Sustainable housing environment. Social, economical, beautiful* by Grażyna Schneider-Skalska and the doctoral dissertation entitled *Human scale of urban interior in multi-family housing estates* by Wojciech Sumlet.

Keywords: beauty, human scale, natural elements, special characters